

## Od autora

1. Pierwsze przepisy, które w świetle współczesnych kryteriów można uznać za dotyczące środowiska i jego ochrony, pojawiły się tysiące lat temu. Odnosiły się one przede wszystkim, choć nie wyłącznie, do zasobów przyrody. Regulacja w tym zakresie podlegała ewolucji, której efektem było także zwiększanie liczby obowiązujących przepisów. Dopiero jednak XX w., a zwłaszcza jego końcowe dekady, przyniosły olbrzymi rozwój unormowań odnoszących się do tej materii. Zarówno w ustawodawstwach poszczególnych krajów, jak i na poziomie ponadnarodowym zaczęła bowiem nie tylko rosnąć liczba aktów normatywnych dotyczących środowiska, lecz także stale zwiększały się ich rozmiary. Nie inaczej jest w przypadku prawa polskiego. Pierwszy kompleksowy akt w tym zakresie, jakim była ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska, w pierwotnym brzmieniu liczył 118 artykułów. Obecnie obowiązująca ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska, która zastąpiła tę z 1980 r., w jej aktualnym brzmieniu znacznie przekracza już 400 artykułów. Akt ten, bez wątpienia mający kluczowy charakter w ramach przepisów dotyczących środowiska, żadną miarą nie wyczerpuje jednak całości źródeł prawa w interesującym nas zakresie. Niezależnie bowiem od unormowań zawartych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, do prawa środowiska zaliczyć trzeba kilkadziesiąt ustaw, które w większym lub mniejszym stopniu odnoszą się do tej problematyki, oraz kilkaset aktów wykonawczych, głównie rozporządzeń. W konsekwencji regulacja prawna zawarta w tych aktach po wielokroć rozmiarami przewyższa tę, która obowiązywała z chwilą wejścia w życie ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska.

2. Przywołane wyżej okoliczności sprawiają, że syntetyczne omówienie aktualnego stanu prawnego odnoszącego się do środowiska jest bardzo utrudnione, o ile w ogóle możliwe. Dzieje się tak nie tylko ze względu na rozmiary obowiązującej regulacji, lecz również z tej przyczyny, że jest ona niezmiernie rozproszona i trudno w jej obrębie dostrzec klarowną myśl systemową. Nie można też zapominać, że zakres pojęć „środowisko” oraz „ochrona środowiska”, mających przecież kluczowe znaczenie dla wyznaczenia granic prawa środowiska, jest bardzo nieostry. Z tego też powodu zaliczenie określonych unormowań do źródeł prawa środowiska jest, przynajmniej po części, zabiegiem arbitralnym.

3. Próbując, mimo wskazanych trudności, w zwięzły sposób przedstawić zasadnicze rozwiązania normatywne dotyczące środowiska, dokonać trzeba było daleko idących uproszczeń i skoncentrować się wyłącznie na kwestiach o charakterze podstawowym. Dla zabiegu takiego nie ma bowiem, w moim przekonaniu, rozsądnej alternatywy, nie tylko ze względu na rozmiary regulacji prawnej dotyczącej środowiska, lecz także wskutek jej daleko posuniętej drobiazgowości. W przeciwnym razie zarówno rozmiary opracowania, jak i przede wszystkim szczegółowość zawartych w nim wywodów spowodowałyby, że założony przeze mnie jego cel stałby się nieosiągalny. W istocie rzeczy bowiem wykładnia unormowań dotyczących nieomal każdej z omawianych w nim kwestii cząstkowych mogłaby stać się przedmiotem opracowania monograficznego.

4. Realizując to założenie, starałem się przedstawić w opracowaniu najważniejsze, moim zdaniem, zagadnienia dotyczące prawnej regulacji odnoszącej się do gospodarowania zasobami środowiska oraz jego ochrony. Wpłynęło to w istotny sposób na jego konstrukcję. Poza bowiem kwestiami o charakterze wprowadzającym, obejmującymi uwagi natury historycznej oraz analizę normatywnych definicji „środowiska” i „ochrony środowiska”, a także źródła prawa środowiska, dalszy fragment opracowania poświęcony został właśnie zagadnieniom, które można określić mianem „systemowych”. Starałem się w tych ramach w szczególności zwrócić uwagę na problematykę praw przysługujących w odniesieniu do środowiska oraz w związku ze środowiskiem, przede wszystkim jednak na podstawowe rodzaje (typy) instrumentów prawnych służących gospodarowaniu środowiskiem i jego ochronie. W świetle oczywistej potrzeby korzystania z zasobów środowiska unormowania dotyczące instrumentów wyznaczających granice i prawne warunki tego korzystania mają, w moim przekonaniu, charakter absolutnie pierwszoplanowy. Nie można było jednak pomijać także innych kwestii o charakterze systemowym, w szczególności unormowań dotyczących wybranych konsekwencji oddziaływania na środowisko, zarówno zgodnego z prawem, jak i naruszającego reguły obowiązujące w tym zakresie.

5. Skutkiem takiego podejścia jest – co oczywiste – pozostawienie poza zakresem rozważań wielu zagadnień, z których przynajmniej część zasługiwałaby na uwzględnienie albo też szersze omówienie. Wymagało to dokonania wyboru, który zapewne – czego mam świadomość – przynajmniej po części ma charakter arbitralny. Czasem konsekwencją tego wyboru jest jednak także potraktowanie niektórych kwestii nieco szerzej, aniżeli ma to zazwyczaj miejsce w tego rodzaju opracowaniach. Uwaga ta dotyczy w szczególności problematyki źródeł prawa. Uznałem bowiem, że rozmiary i rozproszenie regulacji prawnej uzasadniają nieco szersze jej zaprezentowanie tak, by zagadnienie stało się – mam nadzieję – nieco bardziej zrozumiałe. W relatywnie

szerokim zakresie odniosłem się w tych ramach również do materii konstytucyjnej. Chodziło mi bowiem o podkreślenie rangi aktu, który jest usytuowany na szczycie hierarchii źródeł prawa, zwłaszcza w kontekście sposobu, w jaki jest on aktualnie postrzegany i interpretowany.

6. Przedkładane Czytelnikom opracowanie jest rezultatem moich przemyśleń i doświadczeń związanych z prowadzonymi pracami badawczymi oraz uprawianiem dydaktyki. Już dawno temu doprowadziły mnie one do przekonania, że próbując zainteresować czy to słuchaczy, czy też czytelników prawną problematyką środowiska, należy koncentrować się na kwestiach najistotniejszych, dbając jednocześnie, na ile to możliwe, o systemowe uporządkowanie materii i syntetyczność rozważań. Takie też założenia towarzyszyły mi w procesie przygotowywania tego opracowania. Czytelnicy zechcą ocenić, czy zostały one zrealizowane.

*Ryszard Mikosz*

Opracowanie obejmuje stan prawny obowiązujący na dzień 30 września 2021 r.